

36. Yarochkin, V.I. Bezopasnost informatsionnykh sistem [Security of information systems]. Moscow: Os-89, 1996.
37. Yarochkin, V.I. Predprinimatel i bezopasnost [Entrepreneur and safety]. Moscow: Os-89, 1994.
38. Yarochkin, V.I. Sistema bezopasnosti firmy [The security system of the company]. Moscow: Os-89, 1997.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Лубенець І.О., ст. викладач
Запорізький національний університет
69600, Україна, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66,
e-mail: lubenec@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Лубенец И.А., старший преподаватель
Запорожский национальный университет
69600, Украина, г. Запорожье, ул. Жуковского, 66
e-mail: lubenec@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHOR

Lubenets I.O., senior lecturer
Zaporizhya National University
69600, Ukraine, Zaporizhya, Zhukovsky str., 66
e-mail: lubenec@ukr.net

УДК 330.341 : 504.06

СУТНІСТЬ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМНО-УПРАВЛІНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Яциковський Б.І.

Предметом роботи є аналіз основних категорій і понять, які формують теоретичну основу вивчення еколого-економічного розвитку.

Метою роботи є теоретико-методологічне обґрунтування понятійно-термінологічної основи дослідження еколого-економічного розвитку з акцентом на системний та управлінський підходи до його розгляду.

Методологія проведення роботи. Робота виконана на основі аналізу наукових джерел, теоретико-методологічного обґрунтування принципів взаємодії людини і природи, причому зі зростаючим акцентом на вплив техногенного суспільства.

Результати роботи. Систематизовано основні категорії і поняття, які формують теоретичну основу вивчення еколого-економічного розвитку та розподілено їх відповідні групи: діалектичну, системну та інституційну. Подано авторське визначення еколого-економічного розвитку та зазначено, що еколого-економічний розвиток слід розглядати як певну філософію поступу території (держави, країни, регіону, окремого поселення) з орієнтацією на балансування екологічних та економічних процесів, у результаті чого спостерігаються прогресивні тенденції щодо рівня добробуту суспільства, де вагомим критерієм виступає якість довкілля. Виходячи з практичної необхідності розроблення методичних підходів дослідження еколого-економічного розвитку, розкрито сутність і складові еколого-економічного аналізу. Обґрунтовано значимість системно-управлінського підходу в дослідженні еколого-економічного розвитку та розглянуто науковий дискурс поняття еколого-економічної системи, її гомологічність з еколого-економічним управлінням. Виділено основні ознаки еколого-економічної системи, серед яких просторова обмеженість, емерджентність, змінність, цілісність і відносна відособленість, здійснення матеріальних, фінансових та енергетичних потоків. Зазначено, що еколого-економічне управління має бути орієнтованим на забезпечення ефективності еколого-економічних систем, яка спричиняється ознакою емерджентності. Вказано на різноцільову охопленість еколого-економічним управлінням системного впливу, що відображає сукупність різних заходів: від нівелювання негативних наслідків узгодження екологічних й економічних процесів до формування екологічної культури населення як важливої передумови з достатнім превентивним ефектом. Обґрунтовано актуальність галузевого підходу дослідження еколого-економічних систем та управління ними, адже для різних видів економічної діяльності характерні специфічні залежності від природного середовища та характер використання його ресурсів і умов. Звернено увагу на необхідність збереження первинної важливості екологічних процесів як основи забезпечення економічного розвитку.

Висновки. Без наявності природних ресурсів та безпечного природного середовища, забезпечення позитивної динаміки господарського поступу буде неможливим, навіть за умов впровадження нових

технологій. Тому для кожного суспільства питання вироблення моделі економічного розвитку, базованої на екологічних інноваціях, залишається стратегічним пріоритетом.

Ключові слова: еколого-економічний розвиток, еколого-економічна система, еколого-економічне управління, екологічні процеси, економічні процеси.

СУЩНОСТЬ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В СИСТЕМНО-УПРАВЛЕНЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ

Яциковский Б.И.

Предметом работы является анализ основных категорий и понятий, которые формируют теоретическую основу изучения эколого-экономического развития.

Целью работы является теоретико-методологическое обоснование понятийно-терминологической основы исследования эколого-экономического развития с акцентом на системный и управленческий подходы к его рассмотрению.

Методология проведения работы. Работа выполнена на основе анализа научных источников, теоретико-методологического обоснования принципов взаимодействия человека и природы, причем с растущим акцентом на влияние техногенного общества.

Результаты работы. Систематизированы основные категории и понятия, которые формируют теоретическую основу изучения эколого-экономического развития и выделены соответствующие группы: диалектическая, системная и институциональная. Представлено авторское определение эколого-экономического развития и указано, что эколого-экономическое развитие следует рассматривать как некую философию развития территории (страны, страны, региона, отдельного поселения) с ориентацией на балансирование экологических и экономических процессов, в результате чего наблюдаются прогрессивные тенденции уровня благосостояния общества, где весомым критерием выступает качество окружающей среды. Исходя из практической необходимости разработки методических подходов исследования эколого-экономического развития, раскрыты сущность и составляющие эколого-экономического анализа .. Обоснована значимость системно-управленческого подхода в исследовании эколого-экономического развития и рассмотрены научный дискурс понятие эколого-экономической системы, ее гомологичность с эколого-экономическим управлением. Выделены основные признаки эколого-экономической системы, среди которых пространственная ограниченность, эмерджентность, изменчивость, целостность и относительная обособленность, осуществления материальных, финансовых и энергетических потоков. Отмечено, что эколого-экономическое управление должно быть ориентированным на обеспечение эффективности эколого-экономических систем, которая вызывается признаком эмерджентности. Указано на разноцелевую влияние, системное воздействие эколого-экономического управления, на отражение им совокупности различных мероприятий: от нивелирования негативных последствий согласования экологических и экономических процессов к формированию экологической культуры населения как важной предпосылки с достаточным превентивным эффектом. Обоснована актуальность отраслевого подхода исследования эколого-экономических систем и управления ими, ведь для разных видов экономической деятельности характерны специфические зависимости от природной среды и характер использования его ресурсов и условий. Обращено внимание на необходимость сохранения первичной важности экологических процессов как основы обеспечения экономического развития.

Выводы. Без наличия природных ресурсов и безопасности среды, обеспечение положительной динамики хозяйственного развития будет невозможным, даже в условиях внедрения новых технологий. Поэтому для каждого общества вопросы выработки модели экономического развития, основанной на экологических инновациях, остается стратегическим приоритетом.

Ключевые слова: эколого-экономическое развитие, эколого-экономическая система, эколого-экономическое управление, экологические процессы, экономические процессы.

CONTENT OF ECO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN SYSTEM AND MANAGEMENT CONTEXT

Yatsykovskyy B.

The main subject of work is an analysis of main categories and terms that form the theoretic basis of eco-economic development study.

The purpose of the work is a theoretic and methodologic ground of conceptual and terminological basis of eco-economic development study with the focus on system and management approaches.

The methodology of work. The work was made on the basis of analysis of scientific sources, theoretic and methodologic ground of principles of relations of human and nature along with the increasing focus on the influence of technogenic society.

The results of work. The work systematizes basic categories and concepts that form the theoretical basis for the eco-economic development study and breaks them down on the corresponding groups: dialectical, system and institutional. It also provides the author's definition of eco-economic development and notes that the eco-economic development should be studied as a philosophy of territory progress (state, country, region, individual settlements)

with the focus on compensation of ecologic and economic processes, resulting in the progressive trends observed in the level of welfare of society where a significant criterion is the quality of environment. On the basis of practical need of developing methodological approaches to eco-economic development study, there was discovered the content and elements of eco-economic analysis. The work proves the importance of system-management approach in the study of eco-economic development and considers the scientific discourse of the concept of eco-economic system, its homogeneity with eco-economic management. It indicates the main features of eco-economic systems, including space limitations, emergence, variability, integrity and relative isolation, implementation of material, financial and energy flows. It was indicated that eco-economic management should be focused on ensuring the effectiveness of eco-economic systems, which is caused by the feature of emergence. The work points various purposes of the scope of eco-economic management of system influence that displays a set of different actions: from the levelling of negative consequences of harmonization of eco-economic processes to the formation of ecological culture of the population as an important precondition with sufficient preventive effect. There was justified the actuality of sectoral approach to the eco-economic systems study and their management, as different economic activities are characterized by specific characteristic of the environment and the use of its resources and conditions. Let's pay attention to the necessity of preservation of primary importance of ecologic processes as the basis of securing the economic development.

Conclusions. The upward trend of economic advance is impossible, even subject to new technologies, without the presence of natural resources and safe natural environment. Consequently, the problem of design of economic development model on the basis of ecological innovations is a strategic thrust for every society.

Keywords: *ecological and economic development, ecological and economic system, ecological and economic management, ecological processes, economic processes.*

Постановка проблеми. Міждисциплінарний еколого-економічний дискурс постійно розвивається в ході усвідомлення людством необхідності балансування даних процесів. Економічний розвиток з інституціоналізацією в ринкових умовах диктує свої вимоги, без відповідності яким неможливо забезпечувати подальшу його динаміку. Водночас екологічні зміни з різномасштабними проявами змушують суспільство вкотре замислюватись над наслідками їх порушення з неможливістю повернення до первісного стану.

Для вітчизняних реалій питання взаємодії економічних та екологічних процесів теж є дуже актуальним, тим більше деформований економічний розвиток нашої держави наразі ставить довкілля в статус додатку, спосіб підтримки динаміки хоча б на якомусь рівні. Цитуючи знаних фахівців у царині екологічного вчення, сучасну екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду внаслідок ігнорування законів розвитку і відтворення природноресурсної системи держави [1, с. 74]. За таких умов вітчизняна наука зобов'язана формувати новий погляд на балансування економічних та екологічних процесів з діалектичною вимірністю і щоб при цьому забезпечувались базові вигоди для суспільства. Отож, теоретико-методологічне обґрунтування сутності еколого-економічного розвитку, який розкриває дану проблематику, є актуальним напрямом сучасних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна наука, опираючись на напрацювання зарубіжних вчених, рясніє категоріями і поняттями, які по-різному розкривають характер взаємодії та взаємозалежності економічних й екологічних процесів. До фундаторів наукових напрямів сталого розвитку економіки, економіки природокористування, зеленої економіки варто віднести таких науковців, як Б. Буркинський, І. Вахович, І. Власенко, М. Гнатишин, Л. Гринів, Д. Зеркалов, В. Кравців, І. Синякевич [7], В. Степаненко, Т. Туниця, М. Хвесик [1], Є. Хлобистов та ін. Популярним залишається системний підхід до вивчення еколого-економічного розвитку, представлений в українській науці такими іменами, як М. Буряк [11], Т. Глубіцька, І. Дегтярьова [12], О. Кузьменко [13], І. Любезна [11], Р. Розум [11] та ін. З огляду на погіршення екологічної ситуації з одночасними економічними стагнаційними процесами, дуже актуальними залишаються напрацювання управлінського характеру, які належать авторству таких науковців, як В. Бередіхтіна, В. Загорський, О. Заржицький [14], Н. Малиш, С. Линник, Т. Перга, В. Шевчук та ін.

За наявності значної кількості публікацій недостатньо уваги приділяється науковим обґрунтуванням пріоритетів забезпечення еколого-економічного розвитку з погляду балансування екологічних й економічних процесів, у результаті чого підтримується позитивна динаміка розвитку країни та її регіонів. Така динаміка проявляється в оптимальному використанні природного чинника в економічних (виробничих) процесах з одночасною мотивацією ощадності, інноватизації виробництва, пошуку альтернатив природним ресурсам. Це дуже складне питання, яке охоплює різні напрями економіки й екології, відтак вимагає комплексного підходу. Теоретичною основою цьому має бути добре розроблена і систематизована понятійно-термінологічна база. Тому дане дослідження орієнтоване на систематизацію різних категорій і понять, які входять у коло досліджень еколого-економічного розвитку. При цьому основна увага буде приділена дефініціям системного та управлінського характеру.

Постановка завдання. Метою статті є теоретико-методологічне обґрунтування понятійно-термінологічної основи дослідження еколого-економічного розвитку з акцентом на системний та управлінський підходи до його розгляду.

Цілями статті поставлені: комплексне представлення основних категорій і понять, які формують теоретичну основу вивчення еколого-економічного розвитку; огляд дефініцій найбільш актуальних для вітчизняних умов категорій і понять у контексті вивчення еколого-економічного розвитку, які потребують

більшої уваги науковців, належного теоретико-методологічного супроводу та практичних оцінок; обґрунтування значимості системно-управлінського підходу в дослідженні еколого-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба вдосконалення понятійно-термінологічної основи дослідження еколого-економічного розвитку обумовлюється виникненням нових галузей знань, які претендують на загальні, універсальні основи світорозуміння; серед цих галузей – еніологія (Г. Швєбс), екогомологія (С. Злупко), гіперекономіка чи новітня теоретична економіка (Б. Прикін), економічна психологія (С. Долгов); в усіх названих галузях знань простежуються подібні риси нової парадигми – гармонія між людиною та довкіллям (природним, техногенним і соціальним), визнання в структурі об'єктів, процесів, явищ наявності щільної та тонкої матерії як таких, що взаємопроникають і взаємодоповнюють одна одну [2, с. 18].

Отож, в основі нової наукової парадигми лежить теоретико-методологічне обґрунтування принципів взаємодії людини і природи, причому зі зростаючим акцентом на вплив техногенного суспільства. В умовах стрімкого його розвитку формуються підвалини для становлення *техногенної цивілізації*, серед ознак якої, поряд зі свободою індивідуальної діяльності, визначальною відносною незалежності по відношенню до соціальних груп, вирізняється також прагнення перетворення природи в своїх інтересах [3, с. 23]. Якими мають бути ці інтереси – основоположне завдання для науковців і фахівців еколого-економічного напрямку.

Формування понятійно-термінологічної основи дослідження еколого-економічного розвитку допускає включення величезної кількості різних категорій і понять, які різняться між собою за змістом та сферами використання. У таблиці наведемо деякі з них, які є основоположними та від яких формуються інші дефініції дослідження еколого-економічного розвитку.

Таблиця. Понятійно-термінологічна основа дослідження еколого-економічного розвитку

№ з/п	Домінуючий підхід	Перелік основних категорій і понять
1	Діалектичний	Природокористування, екологічна ситуація, екологічна стійкість Екологізація виробництва, екологізація освіти, екологізація суспільного розвитку Нерентабельне зростання, сталий розвиток, еколого-економічний розвиток Техногенне суспільство, техногенна цивілізація, ноосфера
2	Системний	Природне і антропогенне навантаження, техноекологія, екологічна місткість, енергомісткість, якість довкілля Еколого-економічне балансування, економічний механізм природокористування Екологічна мережа, екосистема, еколого-економічна система, соціо-еколого-економічна система Екопоселення, стале місто
3	Інституційний	<i>Управлінські:</i> екологічна політика, політика сталого розвитку, екоменеджмент, еколого-економічне управління, еколого-економічні інструменти, екологічне оподаткування, екологічна санація, еколого-економічний аналіз, природоохоронне законодавство, екологічні права, екологічна інформація <i>Економічні:</i> ресурсомісткість, енергетично-сировинна спеціалізація, економіка природокористування, економіка сталого розвитку, зелена економіка, екологічна економіка, біоекономіка, екологічне підприємництво, еколого-економічні відносини, ринок природних ресурсів, екологічний ринок, природоохоронна діяльність, екологічні інновації й технології <i>Результуючі:</i> еколого-економічна ефективність, екологічний ризик, екологічна безпека, екологічна криза, екологічна катастрофа <i>Інституціоналізовані:</i> еколого-економічний потенціал, екологічна свідомість, екологічна культура, екотероризм, екологічна культура і відповідальність

* Розроблено автором

Для цілісного бачення їх розподілено на три групи. Діалектична група акцентує на змінності, розвитку або ж важливості в спричиненні таких процесів. Системна група вказує на детермінованість системоформування з виникненням різних взаємозв'язків і взаємозалежностей. Певні поняття і категорії, віднесені сюди, можуть, на перший погляд, видаватись «несистемними» за змістом, однак їх розгляд у даному фокусі є важливим у ході комплексного розуміння передумов і детермінацій соціально-економічного розвитку як поступального і довготривалого процесу. Інституційна група є найбільш складною та охоплює дуже велику кількість категорій і понять, через що її розподілено на чотири умовні підгрупи – управлінську, економічну, результуючу та інституціоналізовану. Остання підкреслює трансформацію інституційної сутності явища чи процесу в інституціональну – з ознаками вкорінення у свідомості суспільства при належному правовому супроводі.

Центровим поняттям предмету дослідження безумовно є *еколого-економічний розвиток*, який нами віднесено у діалектичну групу. Його пропонується розглядати як певну філософію поступу території (держави, країни, регіону, окремого поселення) з орієнтацією на балансування екологічних та економічних процесів, у результаті чого спостерігаються прогресивні тенденції щодо рівня добробуту суспільства, де вагомим критерієм виступає якість довкілля. Змістовне відображення сутності еколого-економічного розвитку представлено на рис. 1.

Співставлення екологічних та економічних процесів потребує конкретизації індикаторів й утвердження відповідних методик, що залишається актуальним напрямом наукових досліджень. З огляду на це особливо цінними нині є розробки практично придатних методик *еколого-економічного аналізу*. За практичною сутністю вони охоплюють такі складові, як екологічна експертиза, екологічна діагностика, екологічний ситуаційний аналіз, екологічний маркетинговий аналіз, екологічний аудит та екологічний контролінг [6, с. 116]. Актуальними є методичні розробки та їх практичні апробації з розрахунку *екологічної місткості* (ємкості) територій, що відображає сукупний обсяг споживання природних ресурсів, який природна система здатна витримати без деградації та яка залежить від загальної чисельності населення, кількості технологій і способу життя [1, с. 75].



Рисунок 1. Сутність еколого-економічного розвитку*

* Розроблено автором

У ході теоретико-методичних удосконалень вивчення еколого-економічного розвитку, вченими пропонуються різні розрахункові моделі. Серед них – А. Кокіна, в якій обґрунтовується обмеженість темпів економічного розвитку на рівні 0,5% та їх залежність від темпів відтворення природних ресурсів і якості довкілля [4; 5, с. 38]:

$$TEP = (ТВПР + ТВЯС) \cdot АПП \tag{1}$$

де TEP – темпи економічного росту; ТВПР – темпи відтворення природних ресурсів; ТВЯС – темпи відтворення якості середовища; АПП – асиміляційний потенціал природи, величина якого завжди менша 1 (у природних, непорушених умовах АПП=1).

Інша популярна модель економічного росту – Р. Солоу, яка відображає пряму залежність між зростанням сукупної ефективності використання виробничих факторів та обсягами виробництва при незмінності величини витрат факторів [5, с. 39]:

$$Y = AF \cdot (K^k L^l N^n) \tag{2}$$

де Z – величина зростання фактора при інтенсивному виробництві; K – капітал, L – праця, N – земля (природні ресурси); A – сукупна продуктивність факторів; F – кількісна залежність.

Наведені дві моделі підтверджують різноманітність ідей з оптимізації використання природних ресурсів та умов у економічних цілях.

Серед інших актуальних категорій і понять діалектичної групи – *екологізація суспільного розвитку*. погоджуємось з І. Синякевич, що її слід розглядати як процес трансформації споживачької природоруйнуючої ментальності земної спільноти в природоощадну, а економічних інструментів – в інструменти екологічної політики; при цьому важливо розуміти, що екологізація суспільного розвитку – це не комплекс природоощадних заходів, спрямованих на оздоровлення довкілля, а процес створення таких інструментів політики (насамперед, економічної), які не дозволятимуть екологічній сфері деградувати і стимулюватимуть оздоровлення навколишнього природного середовища [7, с. 17].

Без поступального процесу екологізації (економіки, освіти, суспільного розвитку) неможливо забезпечити еколого-економічного розвитку як базису поступу країни на еколого-інноваційній основі. Екологізація є важливою передумовою протидії *екологічним кризам*, що відображають стан взаємовідносин між суспільством і природою з невідповідністю розвитку продуктивних сил і виробничих відносин екологічним можливостям біосфери, а також зі значними структурними змінами у навколишньому природному середовищі [1, с. 75].

Розуміючи комплексність і багатогранність предмету вивчення еколого-економічного розвитку, особливу увагу зосередимо на *системному зрізі* дослідження. Системний підхід дозволяє цілісно розуміти усталені взаємозалежності і взаємовідносини, що науково обґрунтовує конкретні важелі впливу з метою приведення системи до стану рівноваги. У нашому контексті це можна замінити поняттям *територіального оптимуму*, який відображає сукупність найсприятливіших природних і соціально-економічних умов у певному регіоні, яка (сукупність) за належної організації дозволила б найбільш ефективно використовувати ресурси та інфраструктуру з метою досягнення найкращих соціально-економічних результатів [8, с. 63].

Серед системних понять центровими є такі, як екологічна мережа, екосистема, еколого-економічна система, соціо-еколого-економічна система (див. табл. 1). За своєю сутністю вони є ієрархічними, тобто попередня одиниця у сукупності формує наступну. Розглянемо основні підходи до визначення сутності *еколого-економічної системи*, адже в динаміці вона відображає процеси еколого-економічного розвитку. З огляду різних літературних джерел можна узагальнити наступний розгляд таких систем:

- просторово-функціональний аспект – еколого-економічна система як обмежене певною територією взаємозалежне функціонування екологічної й економічної систем, що утворюють цілісну систему з емерджентними властивостями, елементи якої зв'язані матеріально-фінансово-енергетичними потоками [9, с. 84];

- ресурсний аспект – еколого-економічна система як утворення, що забезпечує використання природних ресурсів, праці, капіталу в економічних процесах [10, с. 46];

- діяльнісний аспект – еколого-економічна система як екологоконструктивна діяльність суб'єктів господарювання, що забезпечує спрямованість і рівень соціально-економічного розвитку суспільства та сприяє якості внутрішніх еволюційних перетворень у процесі безперервних змін в еколого-економічній рівновазі [11, с. 34];

- відтворювальний аспект – еколого-економічна система як сукупність компонентів природного середовища й антропогенних факторів, що забезпечує відтворення природних факторів та умов життєдіяльності людини, виробництво продукції й утилізацію відходів [12];

- структурно-динамічний аспект – еколого-економічна система як змінність ресурсної цінності з екстраполяцією основних показників економічного зростання й структурних екологічних зрушень [13, с. 220].

На наше переконання, дуже актуальним залишається розгляд еколого-економічної системи в *управлінському аспекті*. Основна перевага системного підходу – в розумінні цілісності взаємозв'язків, взаємозалежностей та можливостей ними управляти, щоб досягнути цільового стану; в нашому випадку – територіального оптимуму. Отож, еколого-економічна система – це просторово виявлена сукупність взаємозалежностей і взаємодій екологічних та економічних процесів, яка в ефективному стані орієнтована на досягнення територіального оптимуму. Ефективність еколого-економічної системи апіорі визначає її *емерджентність*, тобто результуюче відображення взаємодії екологічної й економічної підсистем таким чином, що був би неможливим за умов ізольованого їх функціонування. На противагу ефективності, більш поширеною на практиці є деформованість системи, яка супроводжується, як правило, суб'єктивним використанням природного середовища, що дозволяє задовольняти матеріальні потреби окремої когорти осіб.

Управлінський аспект вивчення еколого-економічної системи передбачає виділення поняття *еколого-економічного управління*. Гомологічність цих понять є дуже високою, що підтверджує рис. 2.

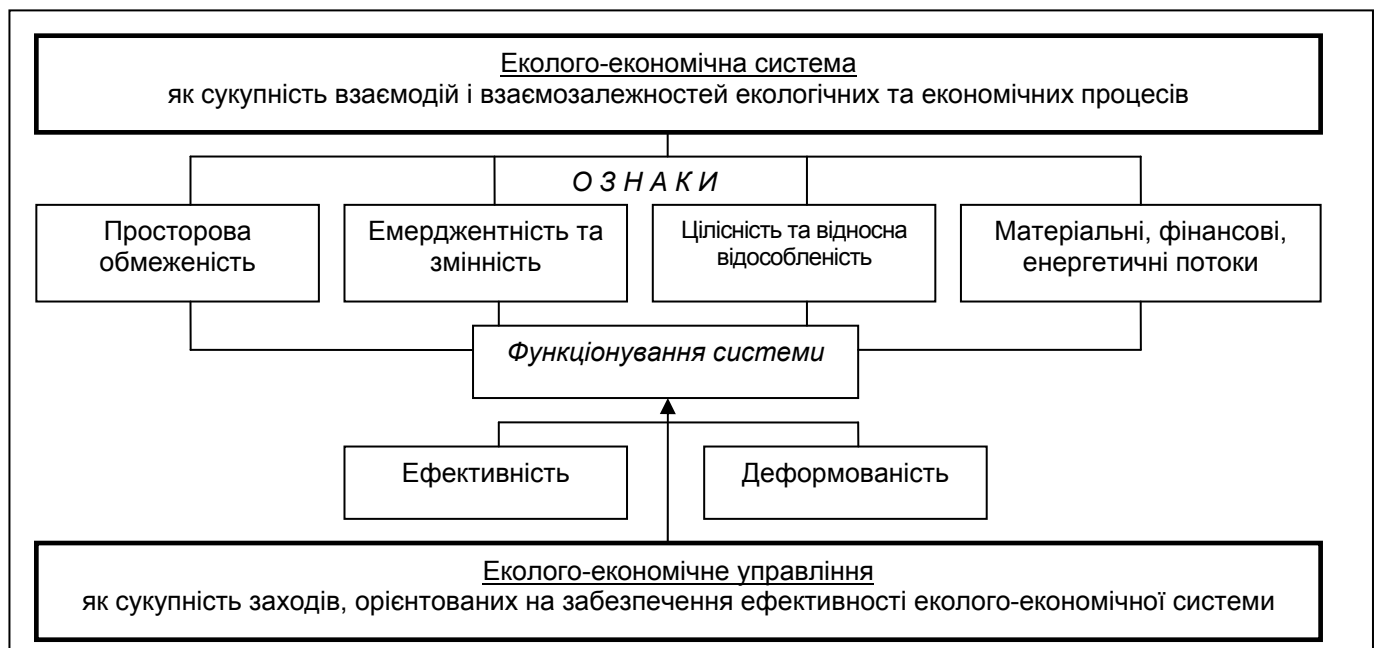


Рисунок 2. Гомологічність понять еколого-економічного розвитку та еколого-економічного управління*

* Розроблено автором

Еколого-економічне управління охоплює сукупність заходів, які диференціюються від нівелювання негативних наслідків узгодження екологічних й економічних процесів до формування екологічної культури населення як важливої передумови з достатнім превентивним ефектом. Погоджуємось з О. Заржицьким, що політика в екологічній сфері нині має орієнтуватись на збалансування запитів людини, можливостей природи та технологій виробництва шляхом планомірного формування навколишнього середовища; у зв'язку з цим управлінські впливи мають орієнтуватись на узгодження соціальних, екологічних, економічних завдань суспільства як основи вирішення проблеми глобальної екологічної кризи; для України ж основною ціллю має бути покращення якості життя за умови оптимального використання та відтворення природних ресурсів [14, с. 9].

Системний підхід у вивченні процесів еколого-економічного розвитку має низку переваг. Він дозволяє виділяти *галузеві еколого-економічні системи* з можливістю виявлення специфічних проблем використання природного середовища в різних видах економічної діяльності – землі, ґрунтів, води, атмосфери, кліматичних умов, лісу, рослинного світу в сільському й лісовому господарстві, деревооброблювальній промисловості; надр, землі, ландшафтів у добувній промисловості; атмосфери, води в енергетиці; води, атмосфери в хімічній промисловості; рослинного і тваринного світу, води в харчовій промисловості; атмосфери, води і землі у транспортній сфері і т.д. Для різних видів економічної діяльності характерний різний ступінь використання природного середовища. Відтак кожен з них має свою специфіку еколого-економічного управління, що актуалізує галузевий зріз досліджень.

Висновки з проведеного дослідження. З проведеного дослідження можна прийти до висновку, що еколого-економічний розвиток, еколого-економічні системи та еколого-економічне управління залишаються найбільш актуальними науковими напрямками у даній галузі знань. У будь-якому разі, при різних підходах теоретико-методологічних, методико-аналітичних обґрунтувань щодо пріоритетів забезпечення еколого-економічного розвитку важливо зберігати домінування екологічних процесів. Це доводить концепція економічного потенціалу, виділяючи природно-ресурсний, природно-кліматичний й екологічний потенціал як одну з компонент його формування. Без наявності природних ресурсів й екологічно безпечного природного середовища забезпечення позитивної динаміки економічного розвитку буде неможливим, навіть за умов впровадження нових технологій. Тому для кожного суспільства питання вироблення моделі економічного розвитку, базованої на екологічних інноваціях, залишається стратегічним пріоритетом, що буде предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Хвесик М.А. Екологічна криза в Україні : соціально-економічні наслідки та шляхи їх подолання / М.А. Хвесик, А.В. Степаненко // *Економіка України*. – 2014. – №1. – С. 74-86.
2. Шевчук А.В. Університети третього тисячоліття як опорні центри глобального науково-освітнього простору / А.В. Шевчук, Л.Т. Шевчук // *Інноваційна економіка*. – 2014. – № 4. – С. 16-21.
3. Онопрієнко В.І. Техногенне суспільство та техногенна цивілізація : ознаки, еволюція, ризики, стратегія контролю / В.І. Онопрієнко, М.В. Онопрієнко // *Вісник Національного авіаційного університету*. Сер. : Філософія. Культурологія. – 2014. – № 2. – С. 22-26.
4. Кокин А.В. Закон сбалансированного природопользования [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.avkokin.ru/documents/176>
5. Рощина Ю.В. Еколого-економічний розвиток аграрного сектору України / Ю.В. Рощина // *Економіка АПК : міжнародний науково-виробничий журнал*. – 2013. – № 5. – С. 37-43.
6. Хвостіна І.М. Концептуальні аспекти еколого-економічного аналізу / І.М. Хвостіна, Г.О. Зелінська // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2014. – № 5, Т. 2 «Економічні науки». – С. 115-119.
7. Синякевич І.М. Екологізація суспільного розвитку як інструмент подолання екологічних загроз / І.М. Синякевич // *Регіональна економіка*. – 2011. – № 4. – С. 14-20.
8. Шевченко Г.М. Принципи побудови організаційно-економічного механізму формування та використання природно-рекреаційного потенціалу території / Г.М. Шевченко // *Вісник Сумського державного університету*. Серія Економіка. – 2007. – № 1. – С. 60-66.
9. Каленська О.О. Еколого-економічна система регіону : визначення, структура, взаємодії / О.О. Каленська // *Вісник СумДУ*. – Серія «Економіка». – 2010. – № 1. – С.83-84.
10. Кислий В.Н. К вопросу о сущности понятия «эколого-экономический ущерб» / В.Н. Кислый // *Вісник СумДУ*. – Серія «Економіка». – 2007. – № 1. – Т. 2. – С. 43-50.
11. Розум Р.І. Еколого-економічні системи : основні аспекти / Р.І. Розум, М.В. Буряк, І.В. Любезна // *Науковий огляд* // *Науковий журнал*. – Київ. 2015. – № 6 (16). – С. 33-49.
12. Дегтярьова І.Б. Наукові основи підвищення ефективності еколого-економічних систем з урахуванням синергетичних ефектів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища» / І.Б. Дегтярьова. – Суми, 2009. – 21 с.
13. Кузьменко О.К. Еколого-економічна система : поняття та структура / О.К. Кузьменко // *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. – 2012. – № 2. – С. 217-221.
14. Заржицький О.С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти) [Текст] : моногр. / О.С. Заржицький. – Д. : Національний гірничий університет, 2012. – 200 с.

References

1. Khvesyk M.A., Stepanenko A.V. *Ekolohichna kryza v Ukrayini : sotsial'no-ekonomichni naslidky ta shlyakhy yikh podolannya* // *Ekonomika Ukrayiny*. – 2014. – № 1. – S. 74-86.
2. Shevchuk A.V., Shevchuk L.T. *Universytety tret'oho tysyacholittya yak oporni tsenyri hlobal'noho naukovo-osvitn'oho prostoru* // *Innovatsiyna ekonomika*. – 2014. – №4. – S. 16-21.
3. Onopriyenko V.I., Onopriyenko M.V. *Tekhnohenne suspil'stvo ta tekhnohenna tsyvilizatsiya : oznaky, evolyutsiya, ryzyky, stratehiya kontrolyu* // *Visnyk Natsional'noho aviatsiynoho universytetu. Ser. : Filosofiya. Kul'turolohiya*. – 2014. – № 2. – S. 22-26.
4. Kokyn A.V. *Zakon sbalansyrovannoho pryrodopol'zovannya* : <http://www.avkokin.ru/documents/176>
5. Roshchyna Yu.V. *Ekoloho-ekonomichnyy rozvytok ahrarnoho sektoru Ukrayiny* // *Ekonomika APK : mizhnarodnyy naukovo-vyrobnychyy zhurnal*. – 2013. – № 5. – S. 37-43.
6. Khvostina I.M., Zelins'ka H.O. *Kontseptual'ni aspekty ekoloho-ekonomichnoho analizu* // *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. – 2014. – №5, T.2 «*Ekonomichni nauky*». – S. 115-119.
7. Synyakevych I.M. *Ekolohizatsiya suspil'noho rozvytku yak instrument podolannya ekolohichnykh zahroz* // *Rehional'na ekonomika*. – 2011. – № 4. – S. 14-20.
8. Shevchenko H.M. *Pryntsypy pobudovy orhanizatsiyno-ekonomichnoho mekhanizmu formuvannya ta vykorystannya pryrodno-rekreatsiynoho potentsialu terytoriyi* // *Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomika*. – 2007. – № 1. – S. 60-66.
9. Kalens'ka O.O. *Ekoloho-ekonomichna systema rehionu : vyznachennya, struktura, vzayemodiyi* // *Visnyk SumDU. – Seriya «Ekonomika»*. – 2010. – № 1. – S. 83-84.
10. Kyslyy V.N. *K voprosu o sushchnosti ponyatyya «ekoloho-ekonomicheskyy ushcherb»* // *Visnyk SumDU. – Seriya «Ekonomika»*. – 2007. – № 1. – T. 2. – S. 43-50.
11. Rozum R.I., Buryak M.V., Lyubezna I.V. *Ekoloho-ekonomichni systemy : osnovni aspekty* // *Naukovyy ohlyad* // *Naukovyy zhurnal*. – Kyiv. 2015. – № 6 (16). – S. 33-49.
12. Dehtyar'ova I.B. *Naukovi osnovy pidvyshchennya efektyvnosti ekoloho-ekonomichnykh system z urakhuvanniam synerhetychnykh efektiv : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekonom. nauk : spets. 08.00.06 Ekonomika pryrodokorystuvannya ta okhorony navkolyshn'oho seredovyschcha*. – Sumy, 2009. – 21 s.
13. Kuz'menko O.K. *Ekoloho-ekonomichna systema : ponyattya ta struktura* // *Visnyk Poltav's'koyi derzhavnoyi ahrarnoyi akademiyi*. – 2012. – № 2. – S. 217-221.
14. Zarzhyts'kyy O.S. *Aktual'ni problemy pravovoho zabezpechennya ekolohichnoyi polityky Ukrayiny (teoretychni aspekty) : monohr. – D. : Natsional'nyy himnychyy universytet, 2012. – 200 s.*

ДАНИ ПРО АВТОРА

Яциковський Богдан Ігорович, заступник голови Державної комісії України по запасах корисних копалин з економічного розвитку та міжнародної діяльності,
вул. Кутузова 18/7, оф. 816, Київ, 01133, Україна
e-mail: karpaty_2004@i.ua

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Яциковський Богдан Ігорович, заступитель председателя Государственной комиссии Украины по запасам полезных ископаемых по экономическому развитию и международной деятельности,
ул. Кутузова 18/7, оф. 816, Киев, 01133, Украина
e-mail: karpaty_2004@i.ua

DATA ABOUT THE AUTHOR

Yatsykovskyy Bogdan, Deputy Chairman State Commission of Ukraine on Mineral resources for economic development and international activities
st. Kutuzova 18/7, of. 816, Kyiv, 01133, Ukraine
e-mail: karpaty_2004@i.ua

Рецензент: Голубка Степан Михайлович, професор кафедри фінансів і кредиту ДВНЗ «Університет банківської справи», д.е.н., доц.